

SAMR. Marktvinders

10 jaar Risico- en Crisisbarometer

Analyse van decennium onderzoek naar risico-, crisis- en angstbeleving

Nationaal Coördinator
Terrorismebestrijding en Veiligheid
Ministerie van Veiligheid en Justitie

Mei 2017

Inhoudsopgave

1. Management Summary

2. Inleiding

3. Resultaten

3.1. De zorgen van Nederland (spontaan, geholpen)

3.2. Het gevoel van (on)veiligheid

3.3. Informatiebehoefte bij een ramp en mediagebruik

3.4. Extra metingen Cybersecurity en Terrorisme

Management Summary

MANAGEMENT SUMMARY (1/3)

Angst voor economische crisis domineert van 2009 – 2014, daarna neemt de angst voor terrorisme het over

In het eerste jaar van de meting (november 2007 – november 2008) was er geen sprake van een dominant onderwerp waarover Nederland zich zorgen maakte. In de periode 2009 – 2014 domineert de angst voor een economische crisis. De angst voor dit fenomeen overstijgt die voor andere mogelijke rampen en crises. In de periode dat Nederland in een economische recessie terechtkomt, stijgt de angst voor economische crisis van circa 40% naar zo'n 80%. Met het herstel van de conjunctuur neemt de angst voor economische crisis maar langzaam af. Het blijft op een iets lager, maar nog altijd tamelijk hoog, niveau (ca. 55 a 60%) tot nu toe zichtbaar. De angst voor terrorisme is vanaf 2014 groter dan die voor een economische crisis en groeit in korte tijd van circa 45% naar ruim 75%.

Angst voor andere rampen en crises vrij constant (structureel), met soms korte 'pieken'

Het is opvallend dat de angst voor de andere onderzochte rampen en crises steeds op globaal hetzelfde niveau blijft. Weliswaar met korte uitschieters als zich een specifiek incident voordoet (bijvoorbeeld de brand in Moerdijk in januari 2011, kernramp in Fukushima in maart 2011), om dan weer snel terug te veren naar het oude niveau van bezorgdheid. Dat geldt bijvoorbeeld voor de angst voor een kernramp, een ramp met gevaarlijke stoffen en/of een grote brand, overstroming, extreme weersomstandigheden, of voor politieke instabiliteit.

Sterke samenhang tussen de angst voor verschillende rampen en crises

De angst voor thematisch met elkaar verbonden rampen en crises volgt een vergelijkbaar patroon. De angst voor een terroristische aanslag volgt hetzelfde patroon als de angst voor internationale crises en ook de angst voor ordeverstoring volgt globaal ditzelfde patroon. Blijkbaar is er in de mindset van de burger een koppeling tussen deze gebeurtenissen. Misschien is dat terug te voeren op concrete rampen, zoals het jihadistisch terrorisme in Europa en de instabiliteit in Irak, Syrië en de opkomst van ISIS. Hetzelfde fenomeen doet zich voor met de angst voor overstromingen en extreme weersomstandigheden, en ook voor een brand en een ramp met gevaarlijke stoffen. Wellicht speelt in die beeldvorming van dat laatste de chemiebrand in Moerdijk (januari 2011) een rol.

MANAGEMENT SUMMARY (2/3)

Alleen de angst voor terrorisme heeft impact op het algemene gevoel van (on)veiligheid

Opvallend is dat een toe- of afname van angst voor specifieke rampen en crises niet samenhangt met een toe- of afname van het algemene gevoel van (on)veiligheid, met uitzondering van de angst voor terrorisme. Blijkbaar blijft de angst voor de andere onderzochte rampen en crises binnen een maximale bandbreedte, waardoor deze nog geen impact heeft op een algemeen onveiligheidsgevoel. Dit geldt nog sterker voor de risico-inschatting om zelf slachtoffer te worden van een ramp of een crisis. Deze inschatting blijft onverminderd laag.

Constate som van angst voor rampen en crises?

De angst voor alle onderzochte rampen en crises bij elkaar opgeteld lijkt over de afgelopen 10 jaar min of meer constant. Dat zou erop kunnen duiden dat er een plafond zit aan de bezorgdheid (of aandacht) van Nederlanders voor rampen en crises.

Onveiligheidsgevoel op specifieke locaties vertaalt zich nauwelijks naar gedrag (vermijden van locaties)

Het onveiligheidsgevoel in openbare locaties zoals openbaar vervoer, vliegtuig, evenementen is met de toename van de angst voor terrorisme licht gestegen, met name voor drukke evenementen. Het onveiligheidsgevoel op bijvoorbeeld school, werk of thuis is nauwelijks veranderd. Daar voelt bijna geen enkele Nederlander zich onveilig.

Opvallend is dat er met de toename van het onveiligheidsgevoel in openbare locaties amper sprake is van het (vaker) vermijden van deze locaties. Mogelijke verklaringen hiervoor zijn:

- dat het onveiligheidsgevoel niet dusdanig groot is dat de burger dit vertaalt naar eigen gedrag en/of
- dat men bewust niet wil handelen naar het onveiligheidsgevoel omdat dit terroristen juist in de kaart speelt en/of
- dat mensen het risico accepteren (risicoacceptatie).

MANAGEMENT SUMMARY (3/3)

Vertrouwen in de overheid en het vertrouwen in informatie van de overheid structureel verdeeld

Het vertrouwen in de overheid en het vertrouwen in de informatievoorziening door de overheid tijdens een ramp is vrij constant en laat een verdeeld beeld zien: rond de 45% heeft tamelijk of veel vertrouwen versus circa 50 tot 55% niet zoveel of helemaal geen vertrouwen. Er is een sterke samenhang tussen het vertrouwen in de overheid (in het algemeen) en het vertrouwen in de informatievoorziening door de overheid tijdens rampen en crises.

Nederlanders hebben het meeste vertrouwen in klassieke media als tv, radio en nieuwssites

Het vertrouwen in de verschillende media als bron voor informatie over rampen en crises is vrij constant. Het lijkt over de afgelopen jaren iets te eroderen. TV, radio en nieuwssites op internet krijgen veel vertrouwen (circa 80% tamelijk/heel veel vertrouwen), op enige afstand gevolgd door kranten (dagbladen) (circa 65% tamelijk/heel veel vertrouwen). De website www.crisis.nl geniet een redelijk vertrouwen (circa 40% heeft tamelijk/heel veel vertrouwen). Twitter geniet erg weinig vertrouwen als nieuwsmedium (circa 20% heeft tamelijk/heel veel vertrouwen en circa 70% geen vertrouwen).

Nederlanders merken steeds minder informatie op over wat te doen bij een ramp of crises

Nederlanders zien en horen steeds minder over wat te doen bij crises en rampen. Ca. 80 – 90% geeft aan daarover niets te hebben gezien of gehoord. Deze dalende trend in het gebruik van media voor dit doel gaat de laatste jaren in tegen de trend van een licht stijgend gevoel van onveiligheid in Nederland.

Inleiding

Inleiding

In opdracht van de NCTV heeft SAMR middels deskresearch een trendanalyse uitgevoerd op basis van alle Risico- en Crisisbarometers die de afgelopen tien jaar zijn uitgevoerd. Doel van deze trendanalyse was tweeledig:

Primair doel: trendrapportage zorgen over crises & rampen in afgelopen decennium

- Op basis van data van 10 jaar risico- en crisisbarometer inzichtelijk maken hoe het veiligheidsgevoel van het Nederlands publiek zich in de afgelopen 10 jaar heeft ontwikkeld. Over welke crises en rampen maakte Nederland zich in de afgelopen decennium meer, evenveel of minder zorgen?
- Daarin heeft SAMR onderzocht:
 - ❖ Over welke zaken Nederland zich structureel zorgen maakte en van welke crisis en mogelijke rampen de zorg meer tijd- c.q. actualiteit gebonden waren; In hoeverre de verschillende crises en rampen impact hebben op elkaar (onderlinge samenhang);
 - ❖ In hoeverre de verschillende crises en rampen impact hebben op het subjectieve veiligheidsgevoel van Nederlanders.

Secundair doel: verkrijging van meer begrip en aanscherping onderzoeksinstrument

Secundair doel is meer onderzoek-methodologisch van aard en moet input opleveren voor aanscherping of aanvulling van de huidige onderzoeksvragen en onderzoeksmethode van de RCB. De aanbevelingen op dit punt zijn separaat gerapporteerd.

Aanpak trendanalyse 10 jaar Risico- en Crisisbarometer

Trendanalyses

Voor deze trendanalyse is data gebruikt van 10 jaar onderzoek van de Risico- en Crisisbarometer. Tot 2012 is het onderzoek telefonsich uitgevoerd door van MarketResponse. Vanaf 2012 heeft Ipsos het onderzoek uitgevoerd en de data via onlineonderzoek verzameld. Verschillen in de data tussen Ipsos en MarketResponse zijn zoveel mogelijk beperkt.

De data voor deze trendanalyse is op te delen in twee onderdelen:

- De data van kwantitatieve vraagstukken (waarbij respondenten op een 4-/5-/6- puntsschaal kunnen antwoorden).
Bij de kwantitatieve vraagstukken is gekozen voor één variabele, waarin vaak 2 of 3 antwoord categorieën zijn samengenomen (bijvoorbeeld het percentage mensen dat zich (heel) veel/een beetje zorgen maakt)
- De data van kwalitatieve vraagstukken (open vragen, vragen waar men meerdere antwoorden op kan geven).
Bij kwalitatieve vraagstukken zijn doorgaans alleen de antwoordcategorieën meegenomen waar voldoende respons op is gegeven.

De analyses zijn grafisch van aard. Naast de interpretatie van deze grafische resultaten zijn ook correlaties berekend tussen de verschillende variabelen in de tijd. In een werksessie zijn de resultaten met vertegenwoordigers van de NCTV besproken en is meer duiding gegeven aan uitkomsten.

Resultaten

Resultaten

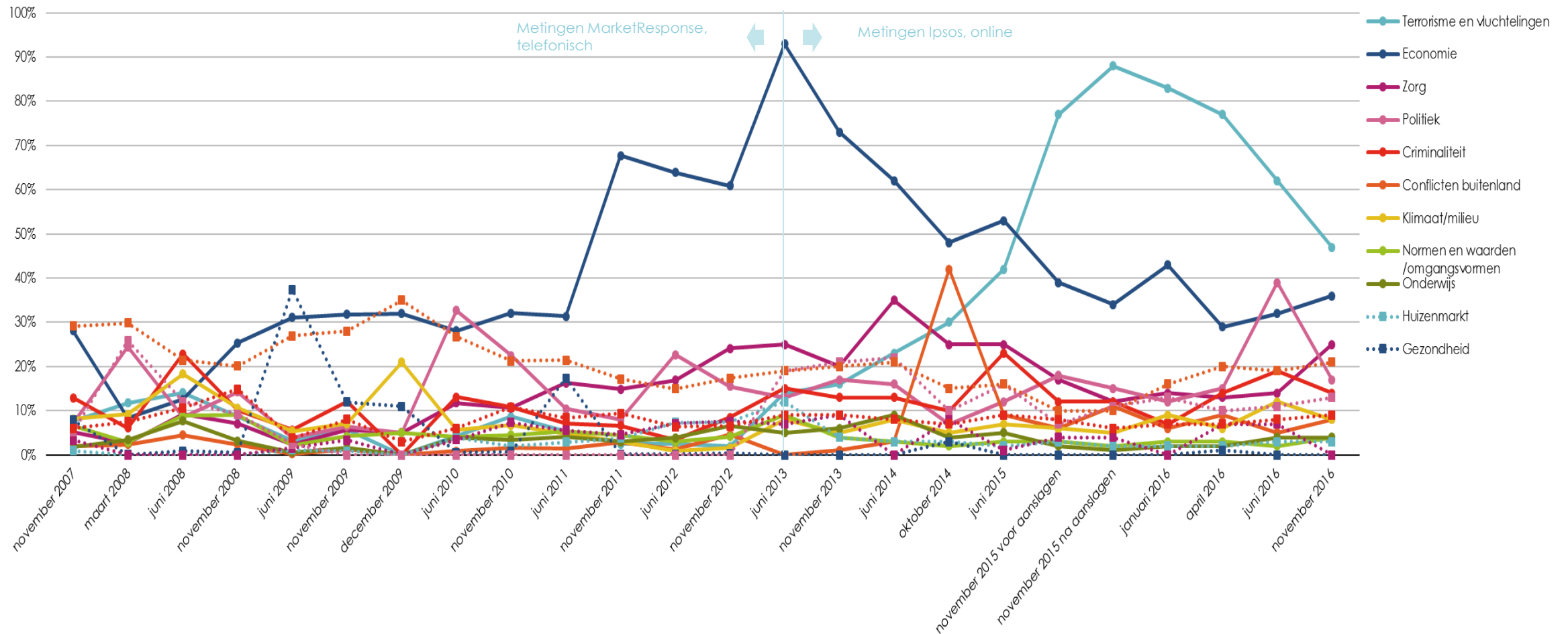
De resultaten van deze trendanalyse zijn weergegeven per onderwerp van de vragenlijst:

- De zorgen van Nederland (spontaan, geholpen)
- Het gevoel van (on)veiligheid
- Informatiebehoefte bij een ramp en mediagebruik
- Extra metingen cyber security en terrorisme

Per onderwerp worden de resultaten op de volgende pagina's behandeld, waarbij eerst een grafische weergave van de resultaten wordt getoond, gevolgd door een nadere toelichting.

Angst voor economische crisis domineert van 2000 – 2014, daarna wordt de angst voor terrorisme en vluchtelingen dominant

1. Zorgen, spontaan genoemde onderwerpen

Vraag: Wanneer u denkt aan zaken en gebeurtenissen die op dit moment spelen in Nederland of kunnen gaan spelen in Nederland, waarover maakt u zich dan in meer of mindere mate persoonlijk zorgen (% spontane antwoorden)

Zorgen, spontaan genoemde onderwerpen - Waarnemingen o.b.v. trends (1/3) -

Figuur 1 geeft een beeld van de zorgen die Nederlanders spontaan uiten in het onderzoek. De spontaan gegeven antwoorden zijn gecodeerd (samengevoegd) tot een twaalfstal clusters van samenhangende typen zorgen.

Economische zorgen overstemmen zorgen over rampen en (andere) crises ruimschoots in periode 2009 – 2014

Vanaf eind 2008 overstemmen de economische zorgen de zorgen over andere risico's ruimschoots. Opvallend is dat in de meting vanaf november 2007 de economische zorgen ineens heel zichtbaar zijn (direct bij het uitbreken van de hypotheekcrisis in Amerika) om dan in 2008 weer tijdelijk uit te doven. In november 2008 komt Nederland in de ban van de economische crisis en worden de zorgen daarover steeds groter tot het zijn 'piek' bereikt in 2013. Pas langzaam ebben de economische zorgen iets weg (maar ca. 60% van Nederland houdt er angst voor) en maken plaats voor zorgen over allochtonen en vluchtelingen.

Risico/ ongerustheid over terrorisme en vluchtelingen vanaf 2013 gestegen en vanaf medio 2015 (vluchtelingencrisis) explosief gestegen

De zorgen over terrorisme en vluchtelingen worden vanaf einde 2013 volop zichtbaar. Deze nemen pas vanaf de vluchtelingencrisis (medio 2015) enorm toe en worden het dominante onderwerp waarover Nederland zich zorgen maakt. Vanaf januari 2016 worden deze zorgen wat minder.

Zorgen over de politieke situatie zeer gevoelig voor incidenten en doven snel uit

De zorgen over de politieke situatie zijn in enkele metingen duidelijk zichtbaar en doven heel snel weer uit. Na de val van het Kabinet Balkenende IV zijn de zorgen over de politieke situatie korte tijd dominant (in de meting van juni 2010 met ruim 30%) om dan in een jaar tijd uit te doven naar minder dan 10%.

Hetzelfde patroon is – op bescheidener schaal – zichtbaar na de val van het Kabinet Rutte I (april 2013).

De Europese politiek (Brexit) lijkt eenzelfde effect te hebben gehad in juni 2016 (40% maakt zich zorgen over de politieke situatie).

Maar ook die ongerustheid is een half jaar later sterk verminderd (circa 15% maakt zich zorgen over de politieke situatie in november 2016).

Zorgen, spontaan genoemde onderwerpen - Waarnemingen o.b.v. trends (2/3) -

MH17 zorgt voor plotseling sterk toegenomen zorgen over conflicten met het buitenland

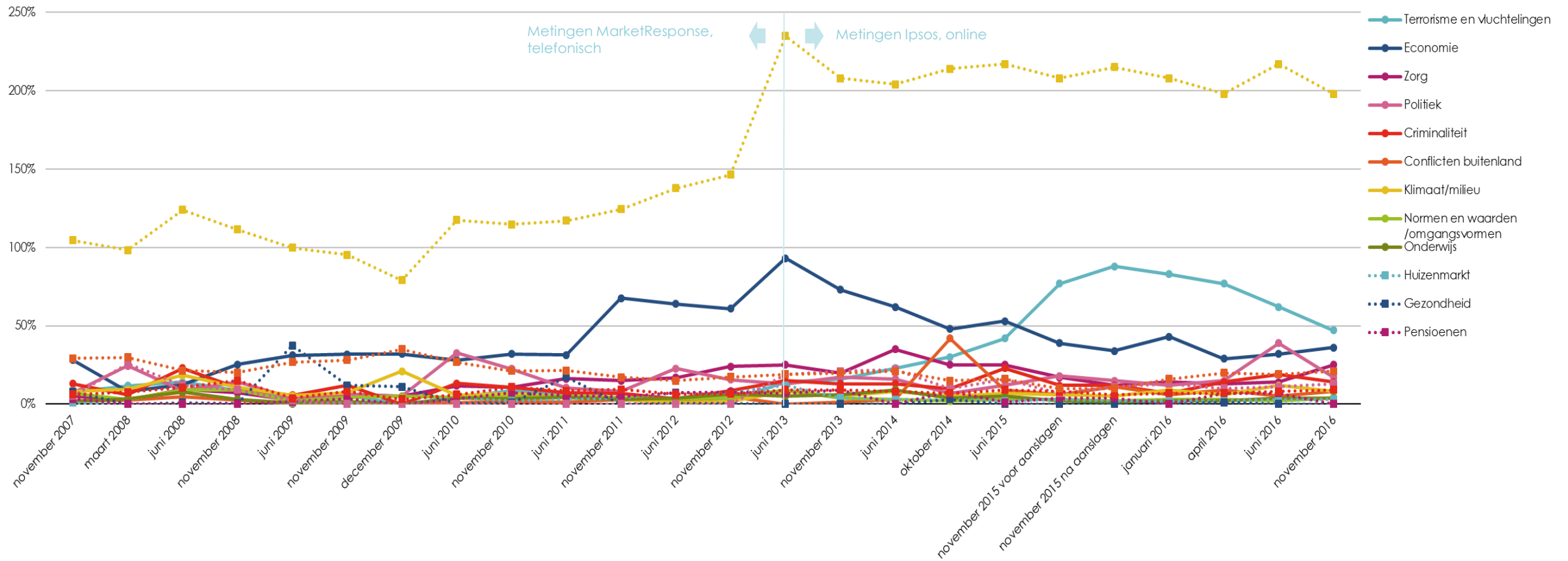
In het algemeen zijn de zorgen over conflicten met het buitenland allerm minst top-of-mind. Slechts 10 – 15% van de Nederlandse bevolking maakt zich daar zorgen over. De nasleep van het neerhalen van de MH17 (juli 2014) brengt daar kort verandering in en in de meting van december 2014 is dan conflicten met het buitenland bij ruim 40% van de Nederlanders top-of-mind. Maar ook deze zorgen zijn van korte duur. In juni 2015 is dit teruggevallen naar amper 10% en daarmee op het oude niveau.

Zorgen over de gezondheidszorg in Nederland steeds bij circa 10 – 35% top of mind

Alles overziend zijn het vooral economische zorgen en zorgen over terrorisme en vluchtelingen die Nederlanders bezig houden; zorgen over buitenlandse conflicten of politiek zijn van korte duur geweest in de afgelopen 10 jaar. Tegelijkertijd zien we dat de gezondheidszorg Nederlanders ook structureel heeft bezig gehouden en dat daar behoorlijke schommelingen in plaats vinden. Vanaf 2011 wordt dit een belangrijk thema voor ruim 15% van de Nederlanders en die fractie wordt aanmerkelijk groter (tot circa 35% in 2014) en blijft relatief hoog (circa 25% in november 2016).

Er lijkt sprake van 'compensatie' in de angst voor rampen en crises De angst voor alle onderzochte risico's opgeteld lijkt een constante som (1/2)

2. Zorgen, spontaan genoemde onderwerpen, inclusief 'totaal' van alle spontane zorgen

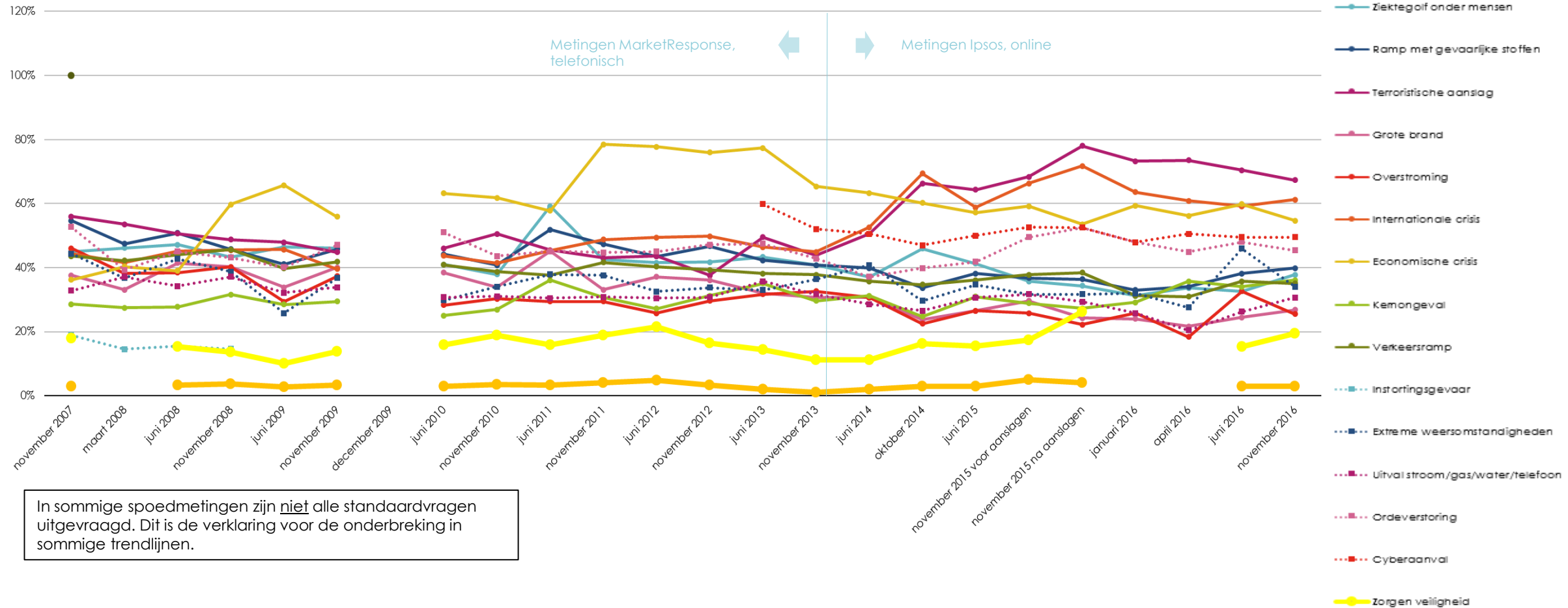
Zorgen, spontaan genoemde onderwerpen - Waarnemingen o.b.v. trends (3/3) -

Er lijkt sprake van een constante hoeveelheid zorgen voor rampen en crises

Figuur 2 geeft behalve de angst voor specifieke typen rampen en crises ook een beeld van de optelling van de angst voor al deze rampen en crises. Deze optelling ('som') is min of meer constant. Datzelfde patroon zien we overigens ook als we de optelling maken van de angst voor alle geholpen uitgevraagde rampen en crises. Ook dan is er sprake van een min of meer constante som. Dat zou erop kunnen duiden dat er een plafond zit aan de bezorgdheid (of aandacht) van Nederlanders voor rampen en crises.

Angst voor economische crisis en terrorisme zeer volatiel. Zorgen om veel andere onderzochte rampen & crises min of meer constant

3. Zorgen, alle geholpen voorgelede onderwerpen

In sommige spoedmetingen zijn niet alle standaardvragen uitgevraagd. Dit is de verklaring voor de onderbreking in sommige trendlijnen.

Zorgen, alle geholpen voorgelegde onderwerpen -Waarnemingen o.b.v. trends (1/2) -

Figuur 3 geeft een overzicht van gebeurtenissen waarvan Nederlanders bang zijn dat deze in Nederland plaatsvinden. De figuur schetst een beeld van steeds dezelfde gebeurtenissen. Deze zijn 'geholpen uitgevraagd'. Per gebeurtenis is steeds gevraagd in hoeverre men daarvoor bang is. De cijfers in de grafiek zijn een optelling van het percentage heel bang, bang en een beetje bang.

Economische zorgen overstemmen zorgen over rampen en (andere) crises ruimschoots in periode 2008 – 2014

Figuur 3 geeft globaal eenzelfde beeld van de zorgen over de economie als figuur 1 (de spontaan geuite zorgen). Angst voor economische crisis is dominant in de periode 2008 – 2014 om dan langzaam minder dominant te worden, maar blijft voor een kleine 60% van de Nederlanders een zorg.

Vanaf 2014 zijn zorgen over terrorisme (en internationale conflicten) dominant (van niveau van circa 40 – 50% naar boven de 70%)

Angst voor terrorisme is er in de afgelopen 10 jaar altijd geweest, maar in de jaren 2009 – 2012 was het niet het overheersende thema dat Nederland angst in boezemde. Dat is pas het geval vanaf einde 2014. Vanaf de meting in november 2013 neemt de angst voor terrorisme sterk toe. Het dreigingsniveau werd in maart 2013 verhoogd naar substantieel. De aanslagen in onder andere Boston en het Joods Museum in Brussel gingen aan de sterke stijging voor de angst voor terrorisme vooraf.

Zorgen over terrorisme, internationale conflicten en (in mindere mate) ordeverstoring hangen met elkaar samen

In figuur 3 is duidelijk zichtbaar dat de angst voor terrorisme, internationale conflicten en ook ordeverstoring eenzelfde patroon volgen. Blijkbaar is er in de beleving van Nederlanders een sterke samenhang tussen deze drie gebeurtenissen.

Zorgen alle geholpen voorgelegde onderwerpen - Waarnemingen o.b.v. trends (2/2) -

Zorgen over terroristische aanslagen hebben impact op het algemene gevoel van veiligheid in Nederland (van niveau van circa 10% tot bijna 30%)

De wat dikkere gele lijn in figuur 3 geeft de algemene zorg weer die Nederlanders uitspreken over hun gevoel van veiligheid. Het algemene gevoel van (on)veiligheid varieert licht in de tijd en neemt behoorlijk toe in de periode juni 2014 tot december 2015. Daarmee volgt deze globaal hetzelfde patroon als de toename van de angst voor terrorisme, internationale conflicten en - in mindere mate - ordeverstoring. Een analyse maakt duidelijk dat er ook sprake is van hoge correlaties/samenhang tussen deze variabelen.

Zorgen over onderzochte crises en rampen hebben nauwelijks effect op de risicoschatting van Nederlanders om zelf betrokken te raken bij een ramp

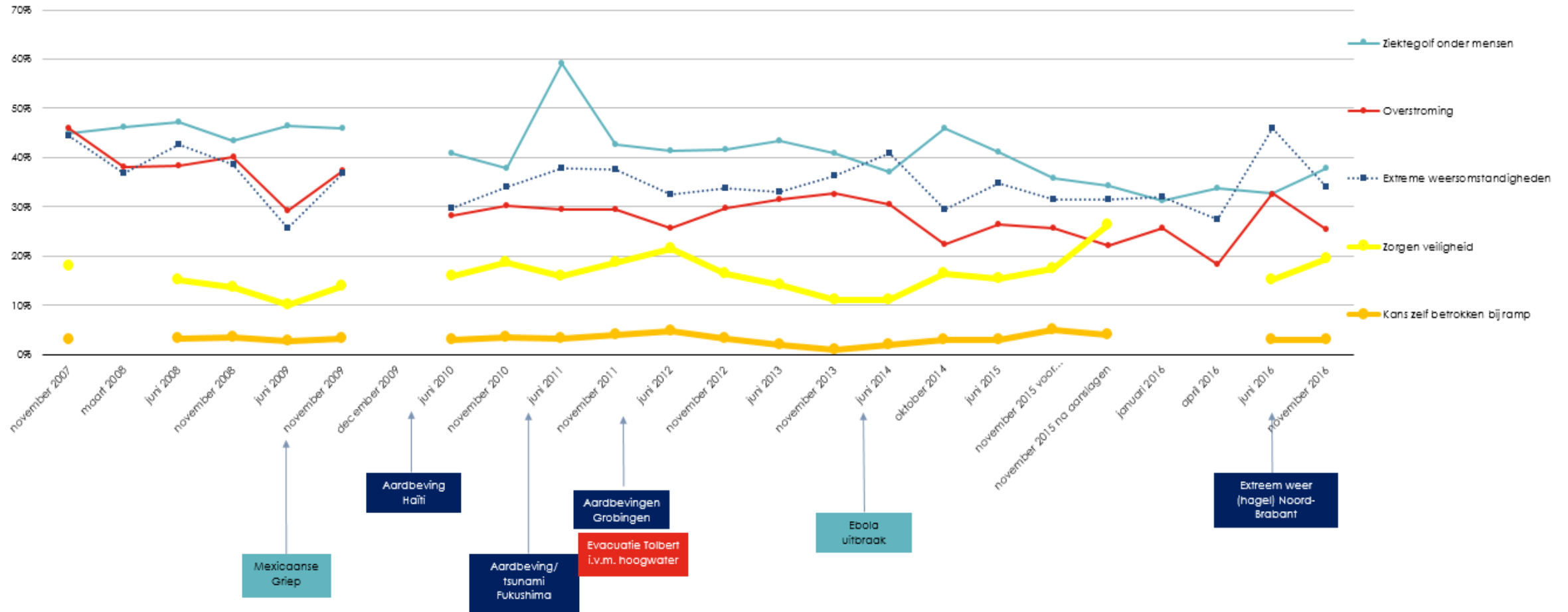
De onderste oranje lijn in de grafiek staat voor de kans om zelf betrokken te raken bij een ramp. Deze beweegt nauwelijks mee met de angst voor concrete gebeurtenissen en het algemene gevoel van veiligheid in Nederland. Blijkbaar is de angst voor de onderzochte gebeurtenissen niet zodanig dat dit impact heeft op kans op persoonlijke betrokkenheid bij een ramp of crisis.

Zorgen over andere mogelijke rampen zijn minder 'volatief' dan die over economische crisis, terrorisme en internationale conflicten

De zorgen over economische crisis, terrorisme en daarmee verband houdend internationale crisis en ordeverstoring zijn flink toegenomen of afgenomen in de afgelopen 10 jaar. De andere onderzochte zorgen zijn aanzienlijk minder volatief. Ze bewegen zich globaal op een zelfde niveau, waarbij voor specifieke gebeurtenissen geldt dat er kortdurend sprake kan zijn van een toegenomen zorg of angst die dan vrij snel weer stabiliseert op het oude niveau.

Zorgen om natuurrampen hebben geen invloed op algemeen gevoel van (on)veiligheid

4. Zorgen, natuurrampen

Vraag: Nu volgt een aantal gebeurtenissen die als een ramp kunnen worden beschouwd. Kunt u bij iedere gebeurtenis aangeven in welke mate u hier bang voor bent dat de gebeurtenis in Nederland plaats vindt? (% heel bang, bang, beetje bang)

Zorgen, natuurrampen Waarnemingen o.b.v. trends

Geen verband algemeen gevoel van veiligheid en zorgen natuurrampen

Figuur 4 maakt duidelijk dat er geen relatie bestaat tussen het gevoel van veiligheid in Nederland en de angst die men heeft voor specifieke natuurrampen. Daar waar soms kortdurend de angst voor een specifieke natuurramp toeneemt, is er geen sprake van een zelfde verandering in de zorg om de veiligheid in Nederland (gele lijn in figuur 4).

Risico ziektegolf afgelopen 10 jaar globaal op hetzelfde niveau

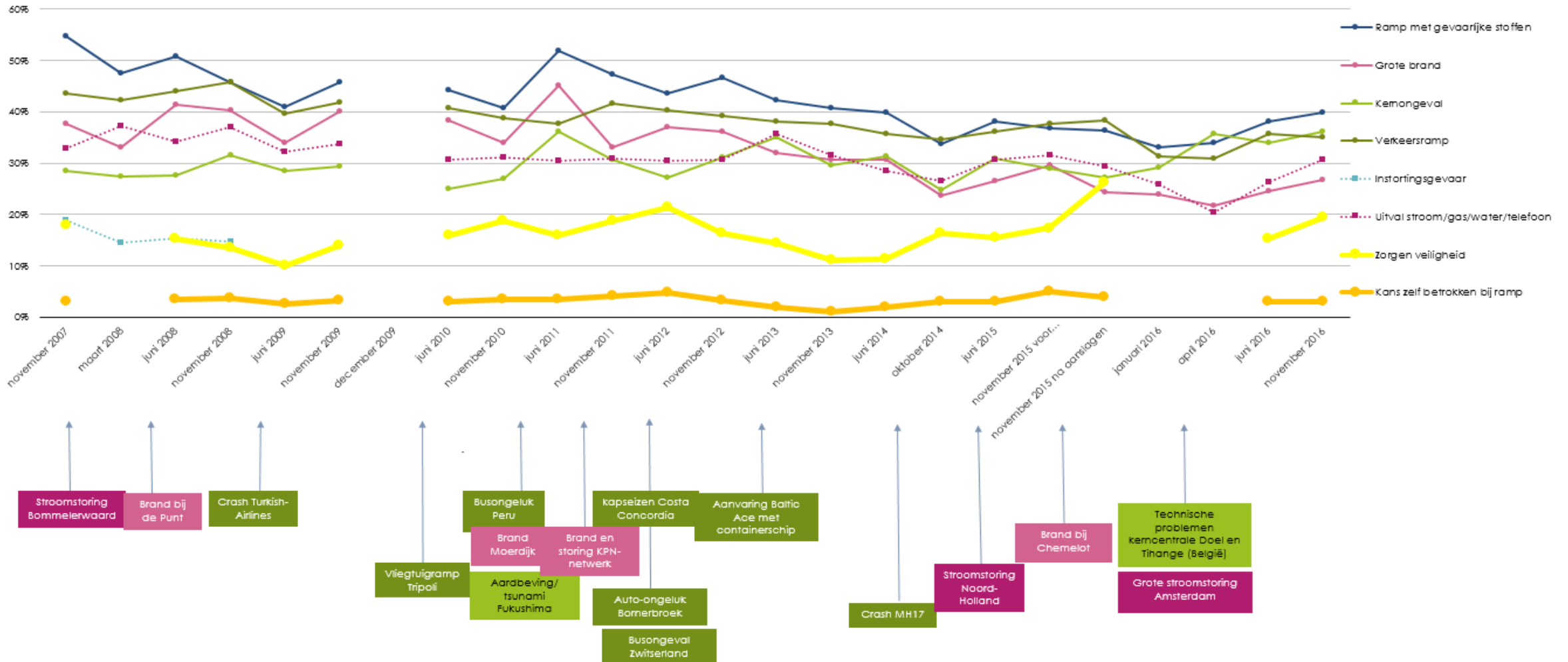
Het risico op een ziektegolf onder mensen wordt de afgelopen 10 jaar globaal hetzelfde niveau ingeschat. Behalve een 'piek' in juni 2011 is de trendlijn nauwelijks veranderd. Deze sterke tijdelijke toename voor de angst van een ziektegolf in Nederland zou het gevolg kunnen zijn van de kernramp in Fukushima of de chemiebrand in Moerdijk. Opmerkelijk is dat de Mexicaanse griep epidemie (zomer 2009) geen invloed heeft gehad op de risico-inschatting van Nederlanders ten aanzien van een ziektegolf.

Risico overstromingen en extreme weersomstandigheden hangen duidelijk samen

Figuur 4 maakt zichtbaar dat de angst voor extreme weersomstandigheden en overstromingen een zelfde patroon in de tijd volgen. Een analyse maakt ook duidelijk dat de samenhang tussen beide variabelen hoog is. In de mindset van Nederlanders is er blijkbaar een duidelijk verband tussen beide gebeurtenissen. De evacuatie van Tolbert in Groningen (januari 2012) heeft geen zichtbare invloed op deze risicoschattingen gehad, de extreme hagel in Noord-Brabant (juni 2013) heeft dat duidelijk wèl. Over de afgelopen 10 jaar is de mate waarin Nederland zich zorgen maakt over overstromingen en extreme weersomstandigheden overigens vrij constant.

Angst voor infrastructurele rampen vrij constant

5. Zorgen, infrastructurele rampen

Vraag: Nu volgt een aantal gebeurtenissen, die als een ramp kunnen worden beschouwd. Kunt u bij iedere gebeurtenis aangeven in welke mate u hier bang voor bent dat de gebeurtenis in Nederland plaats vindt? (% heel bang, bang, beetje bang)

Zorgen, infrastructurele rampen Waarnemingen o.b.v. trends (1/2)

Geen verband tussen algemeen gevoel van veiligheid en infrastructurele rampen

Er is geen samenhang (correlatie) tussen de zorgen over de onderzochte infrastructurele rampen en het algemene gevoel van veiligheid in Nederland of de inschatting van het risico zelf betrokken te raken bij een ramp. In de periode dat het algemene gevoel van onveiligheid toeneemt is er juist sprake van een dalende trend in de angst voor de onderzochte infrastructurele rampen.

Angst voor infrastructurele rampen in afgelopen 10 jaar binnen bandbreedte van zo'n 10% - 15%

De angst voor de verschillende infrastructurele rampen beweegt globaal steeds binnen een marge van 10% - 15%. Dat is minder 'volatiel' dan de angst voor bijvoorbeeld terrorisme en economische crisis.

Fukushima (maart 2011) heeft slechts kort een zichtbare impact gehad op een grotere angst voor gevolgen van een kernramp in Nederland

De kernramp in Fukushima vond plaats in maart 2011. Direct na de ramp zien we in de meting van juni 2011 een toename voor de angst voor een kernramp in Nederland (van 27% in november 2010 tot 36% in juni 2011). In de volgende metingen (november 2011 en juni 2012) daalt de angst voor een kernongeval in Nederland alweer. In de tweede helft van 2016 neemt de angst hiervoor weer wat toe. Waarschijnlijk als gevolg van de problemen met de kerncentrales in België.

Zorgen, infrastructurale rampen Waarnemingen o.b.v. trends (2/2)

Brand in Moerdijk lijkt op korte termijn impact te hebben gehad op angst voor grote branden en ongelukken met gevaarlijke stoffen.

Figuur 5 maakt goed zichtbaar dat de brand in Moerdijk impact heeft op de risico-inschatting van zowel een grote brand als een ramp met gevaarlijke stoffen. Maar ook in de jaren hierna volgen de trendlijnen voor de angst voor beide gebeurtenissen een zelfde patroon. Er is een sterke samenhang tussen de risico-inschatting van beide gebeurtenissen. De brand in het chemiecomplex Chemelot (november 2015) heeft nauwelijks impact gehad op angst voor brand of ramp met gevaarlijke stoffen.

Angst voor een verkeersramp in Nederland lijkt nauwelijks samen te hangen met concrete verkeersrampen in de afgelopen 10 jaar

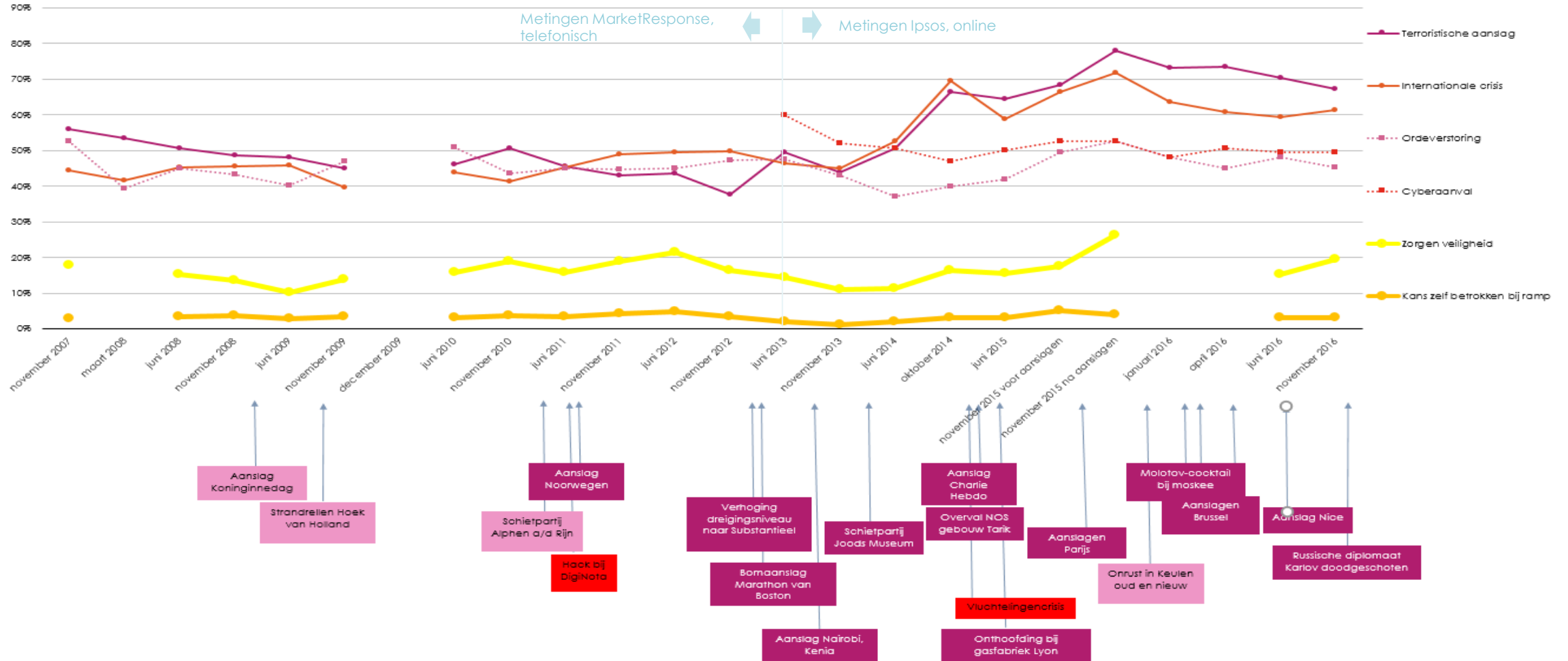
In de afgelopen 10 jaar varieert de angst voor verkeersrampen in een bandbreedte van slechts 10%. De impact van specifieke rampen in het verkeer zoals het grote auto-ongeluk in Bornerbroek (februari 2012) en het busongeval met Vlaamse en Nederlandse kinderen in Zwitserland (maart 2012), maar ook van vliegongelukken, worden niet vertaald in een hogere angst voor een verkeersramp in Nederland.

Weinig zorgen om uitval van stroom, gas, water en telefoon

Zo'n 20-35% van de Nederlanders maakt zich zorgen over de uitval van stroom, gas, water en telefoon. Zorgen over deze gebeurtenissen zijn op zijn laagste punt in de meting van april 2016 (20%). De impact van de grote stroomstoring in Amsterdam (januari 2017) valt net buiten de metingen van de afgelopen 10 jaar.

Opvallende samenhang in angst voor terroristische aanslagen, internationale crisis en – in mindere mate - ordeverstoring.

6. Zorgen, terrorisme en ordeverstoring

Vraag: Nu volgt een aantal gebeurtenissen, die als een ramp kunnen worden beschouwd. Kunt u bij iedere gebeurtenis aangeven in welke mate u hier bang voor bent dat de gebeurtenis in Nederland plaats vindt? (% heel bang, bang, beetje bang)

Zorgen, terrorisme en ordeverstoring

Waarnemingen o.b.v. trends

Vanaf 2014 zijn zorgen over terrorisme (en internationale conflicten) dominant

Na de meting van november 2013 lopen de zorgen over een terroristische aanslag en een internationale crisis sterk op. Van 44% in november 2013 na 78% in november 2015 (direct na de terroristische aanslagen in Parijs). In de metingen daarna neemt de zorg voor terroristische aanslagen en internationale crisis iets af, maar blijft duidelijk de grootste angst van Nederlanders. De sterke *stijging* van de angst voor terrorisme zet in voor de aanslag op Charlie Hebdo (januari 2015) en Parijs (november 2015). Maar deze invloed van de aanslagen op Charlie Hebdo en elders in Parijs is wel zichtbaar in de 'piek' van de angst in de meting van november 2015 (direct na de Parijsaanslagen).

Zorgen over terrorisme, internationale conflicten en (in mindere mate) ordeverstoring hangen samen

Grafisch volgen de trendlijnen van angst voor terrorisme, internationale conflicten en – in mindere mate – ordeverstoring, eenzelfde patroon. Deze hangen dan ook sterk samen.

Zorgen over terroristische aanslagen hebben impact op het algemene gevoel van veiligheid in Nederland

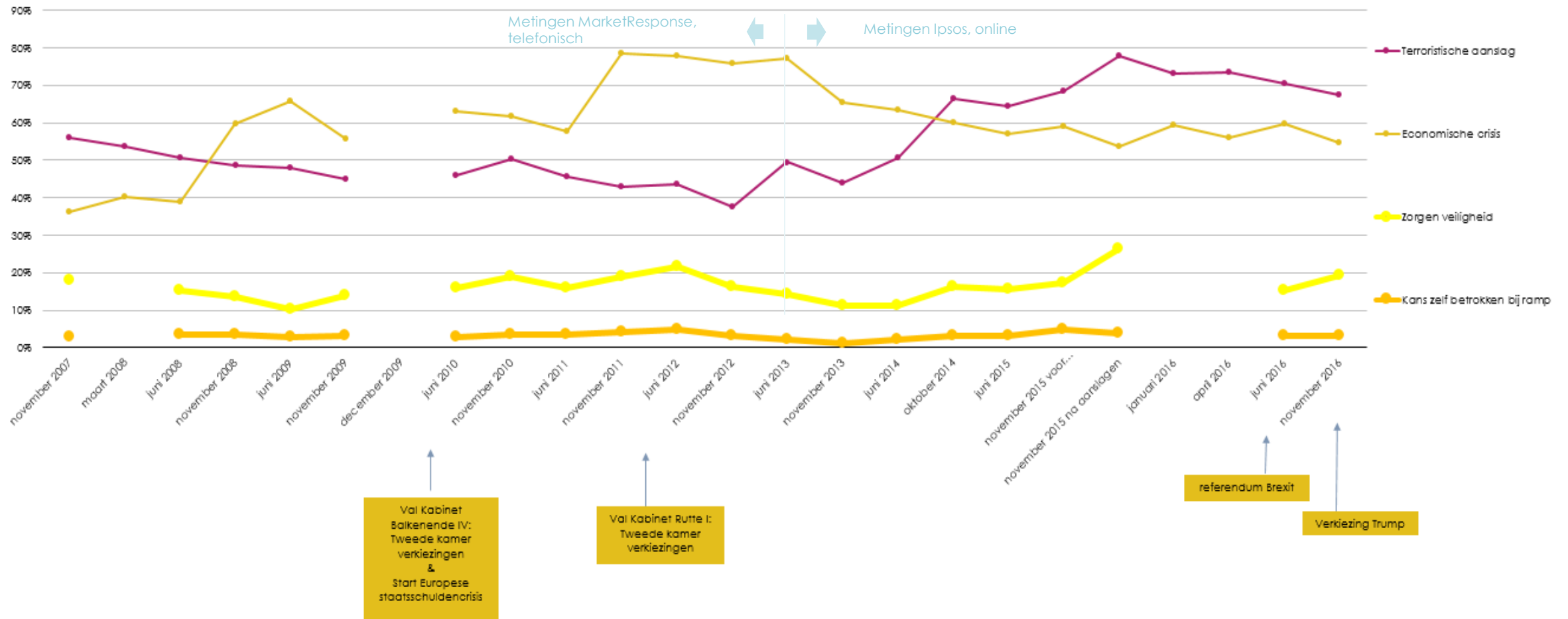
Veel zorgen over de onderzochte gebeurtenissen hebben geen relatie met het algemene gevoel van veiligheid dat de Nederlander heeft. De angst voor terrorisme, internationale crisis en ordeverstoring heeft dat duidelijk wèl. Overigens blijft de risico-inschatting van de Nederlander om zelf betrokken te raken bij een ramp erg laag.

Angst voor cyberaanvallen sinds start metingen (juni 2013) redelijk constant op niveau van circa 50%

Vanaf juni 2013 is ook de angst voor cyberaanvallen gemeten in het onderzoek. Deze is vrij constant over de afgelopen 3½ jaar. Zo'n 50 – 60% van de Nederlanders heeft daar tenminste enige angst voor. Het nieuws over de mogelijke rol van Russische hackers in de Amerikaanse presidentsverkiezingen is in deze metingen overigens nog niet meegenomen.

Angst voor economische crisis domineert van 2000 – 2014 en blijft - ook tijdens herstel - nog duidelijk aanwezig.

7. Zorgen, economie

Vraag: Nu volgt een aantal gebeurtenissen die als een ramp kunnen worden beschouwd. Kunt u bij iedere gebeurtenis aangeven in welke mate u hier bang voor bent dat de gebeurtenis in Nederland plaats vindt? (% heel bang, bang, beetje bang)

Zorgen, economische crisis Waarnemingen o.b.v. trends

Van de metingen november 2008 - juni 2014 heeft angst voor een economische crisis die van andere rampen en crises overstemd

Met de daling van de angst voor economische crisis vanaf juni 2013 neemt de angst voor terrorisme juist sterk toe om dan in oktober 2014 de meest dominante zorg te worden en te blijven.

Angst voor economische crisis is zeer trendgevoelig

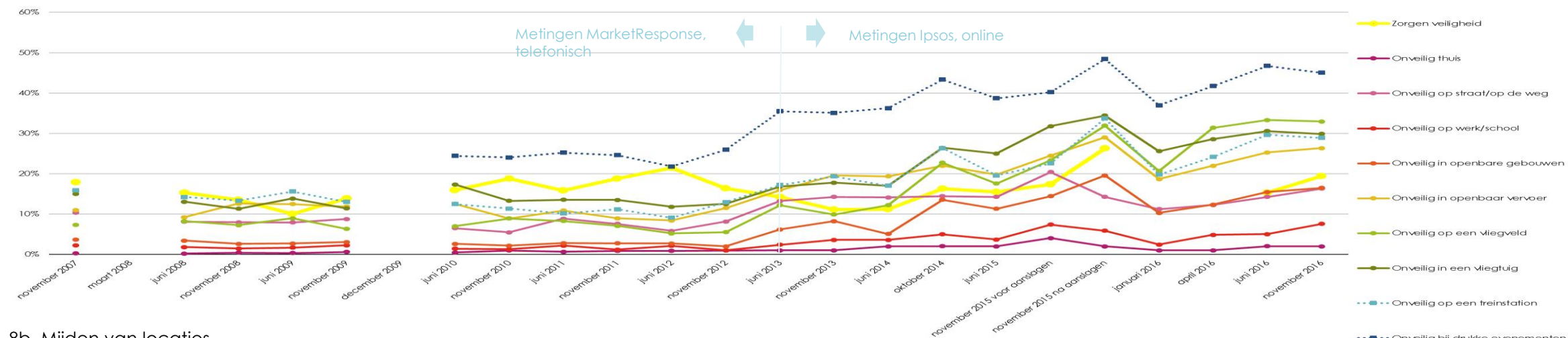
De angst voor economische crisis is zeer 'trendgevoelig'. Het varieerde van zo'n 35% in november 2007 tot bijna 80% in november 2011.

Angst voor economische crisis volgt de ontwikkeling van het BNP (met vertraging)

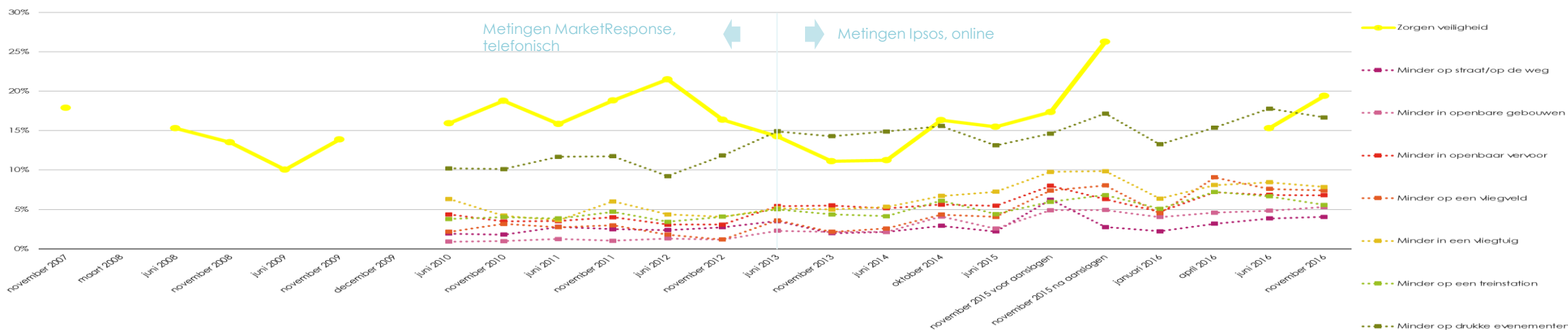
In het derde kwartaal van 2008 wordt Nederland geconfronteerd met een krimpende economie. Na een korte opleving tussen 2009 - 2010 wordt de groei weer negatief in 2011, 2012 en het eerste kwartaal van 2013. Precies in deze zelfde periode is de angst voor een economische crisis ook bij de Nederlanders dominant. Met het voorzichtig herstel van de economie in de afgelopen jaren is de angst voor een economische crisis iets minder groot maar nog steeds erg aanwezig. Zo'n 60% van de Nederlanders blijft tot de laatste meting van 2016 beducht voor een economische crisis.

Onveiligheidsgevoel op locaties wordt nauwelijks vertaald naar gedrag (mijden van deze locaties).

8a. Gevoel van onveiligheid op locaties

8b. Mijden van locaties

Vraag: Kunt u per locatie aangeven hoe veilig u zich er voelt? (% helemaal niet veilig, niet zo veilig)

Vraag: Heeft dit gevoel ervoor gezorgd dat u minder op/in <locatie> aanwezig bent? (% niet veilig en hierdoor minder aanwezig)

Gevoel van onveiligheid op en mijden van locaties

Waarnemingen o.b.v. trends

Gevoel van onveiligheid in openbare locaties vertoont sinds juni 2012 duidelijk een stijgende trend

Het gevoel van onveiligheid in openbare locaties wordt duidelijk sterker sinds juni 2012. Dat is overigens zo'n anderhalf jaar voor de sterke toename van de angst voor terrorisme.

Ook neemt aanvankelijk het algemene gevoel van onveiligheid zelfs nog iets af terwijl het gevoel van onveiligheid op openbare locaties juist toeneemt in deze periode (juni 2012 - juni 2014). Vanaf juni 2014 volgen het algemene gevoel van (on)veiligheid en het onveiligheidsgevoel in openbare locaties een zelfde patroon.

Onveiligheidsgevoel thuis en op werk/school is nauwelijks toegenomen in afgelopen jaren

Het onveiligheidsgevoel thuis en op het werk of op school is nauwelijks in beweging gekomen in de afgelopen 10 jaar. Nog steeds voelt slechts een klein percentage Nederlanders zich onveilig op school of werk (7,5%) of thuis (2%).

Onveiligheidsgevoel bij drukke evenementen duidelijk grootst en sterkst gestegen

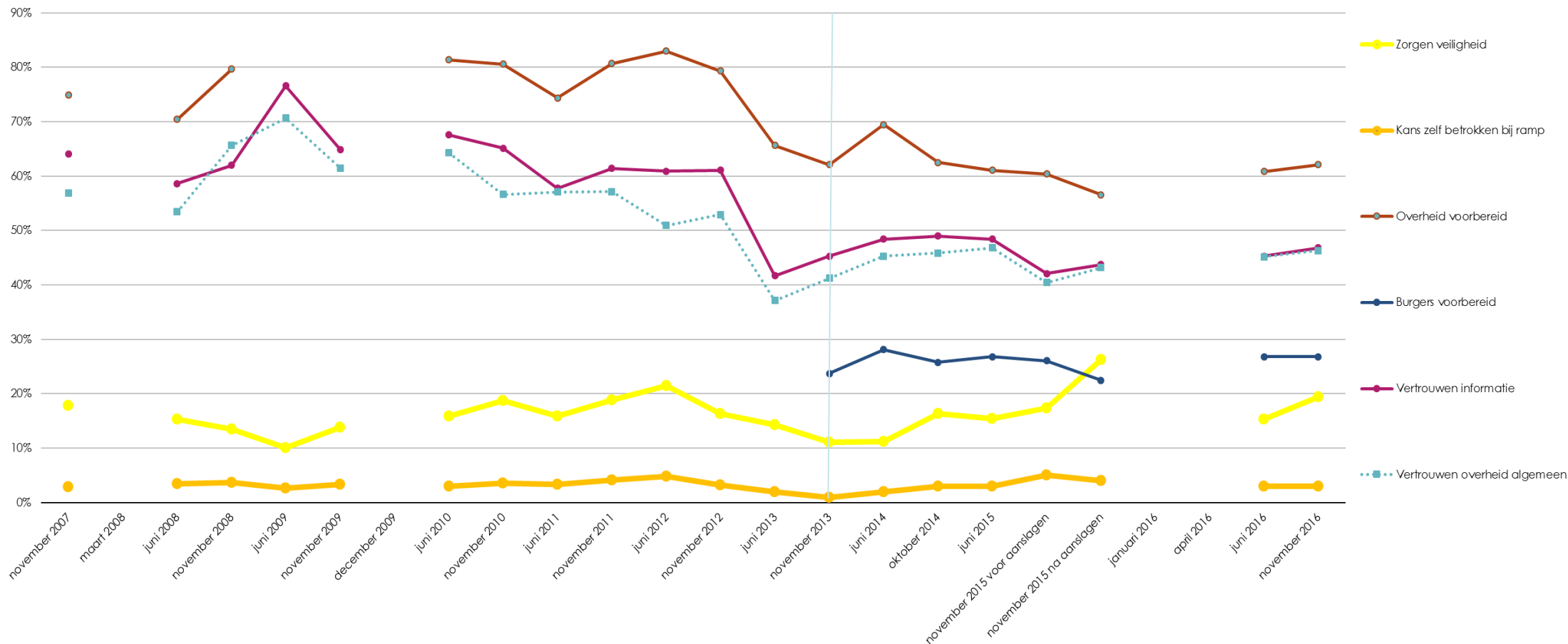
Vanaf juni 2013 tot november 2014 is het onveiligheidsgevoel bij drukke evenementen redelijk constant, maar wel op een hoog niveau (ruim 35% voelt zich er niet zo veilig). Na drukke evenementen is het onveiligheidsgevoel het hoogst op vliegvelden, in vliegtuigen, op treinstations en in het openbaar vervoer.

Nauwelijks vertaling van onveiligheidsgevoel openbare locaties naar gedrag

Met de stijging van het onveiligheidsgevoel in openbare locaties zien we nauwelijks een stijging in het mijden van deze locaties. Dit is slechts met enkele procenten toegenomen in de afgelopen jaren, waarbij drukke evenementen veruit het meest worden gemeden (circa 17% zegt minder aanwezig te zijn op drukke evenementen). Voor veel andere locaties gaat het maar om enkele procenten van de Nederlandse bevolking die een vliegtuig, trein of openbare locatie mijdt (tussen de 3 en 10%).

Vertrouwen in voorbereiding door en informatie van de overheid bij een ramp/crisis is redelijk constant

9. Vertrouwen informatievoorziening overheid/ voorbereid op een ramp

Vertrouwen informatievoorziening overheid bij een ramp/crisis

Waarnemingen o.b.v. trends

Vertrouwen in de overheid (algemeen) en in informatievoorziening door de overheid vrij constant

Het vertrouwen in de overheid en in de informatievoorziening door de overheid tijdens een ramp is vrij constant (rond de 45% tamelijk of veel vertrouwen, versus circa 50 tot 55% niet zoveel of helemaal geen vertrouwen) .

Vertrouwen in informatievoorziening door de overheid hangt sterk samen met het algemeen vertrouwen in de overheid

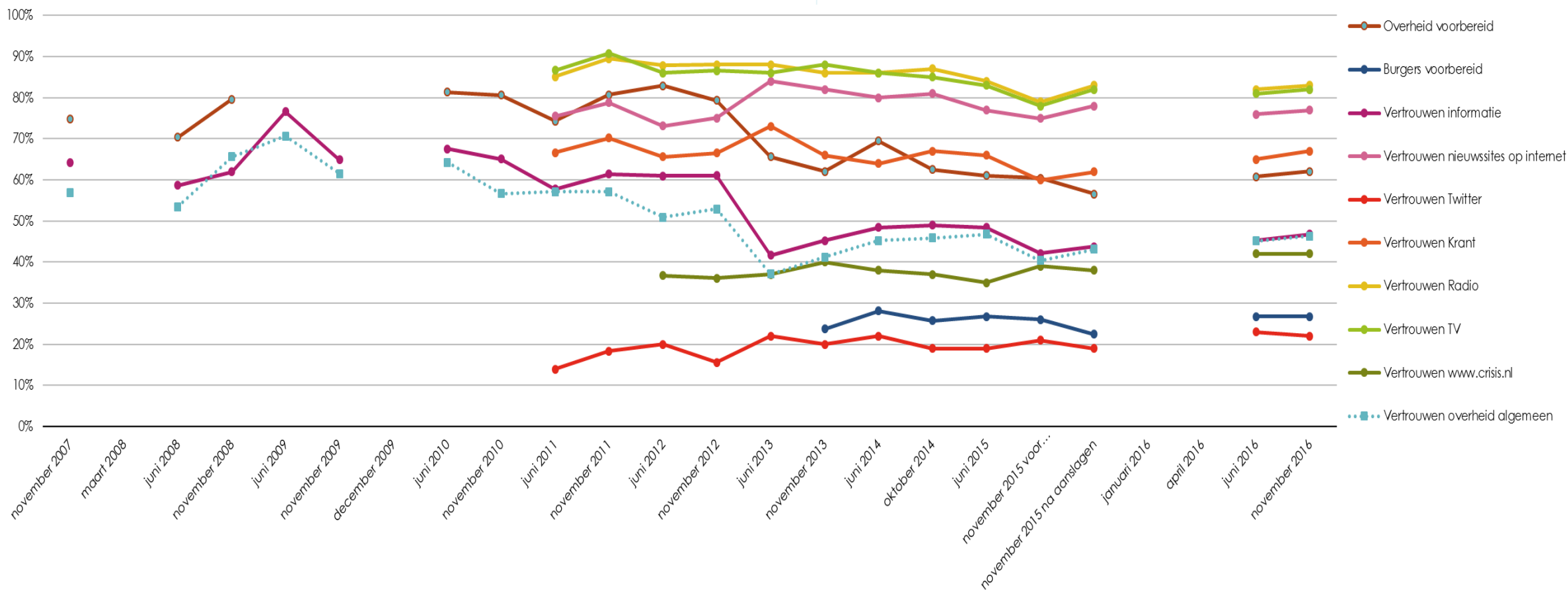
Burgers die vertrouwen hebben in de overheid hebben in het algemeen ook vertrouwen in de informatievoorziening door de overheid. Beide variabelen volgen een zelfde patroon en zijn over de tijd vrij constant gebleven.

Veel meer vertrouwen in voorbereiding door de overheid dan door burgers

In de verschillende metingen spreken Nederlanders veel meer vertrouwen uit in de voorbereiding door de overheid (circa 60% redelijk/ goed/ heel goed voorbereid) dan in de voorbereiding door burgers op een ramp (circa 25% redelijk/ goed/ heel goed voorbereid).

Grote verschillen in het vertrouwen van diverse media als informatiebronnen over crises en rampen

10. Vertrouwen in media bij een ramp

Vraag: Hoeveel vertrouwen heeft u in de volgende informatiebronnen bij een (mogelijk grote) ramp? (% tamelijk veel vertrouwen, heel veel vertrouwen)
 Vraag: In hoeverre denkt u dat Nederland/ de overheid / burgers voorbereid is op een grote ramp (% heel goed voorbereid, redelijk voorbereid)

Vertrouwen in media bij een ramp

Waarnemingen o.b.v. trends

Grote verschillen in vertrouwen in de verschillende media:

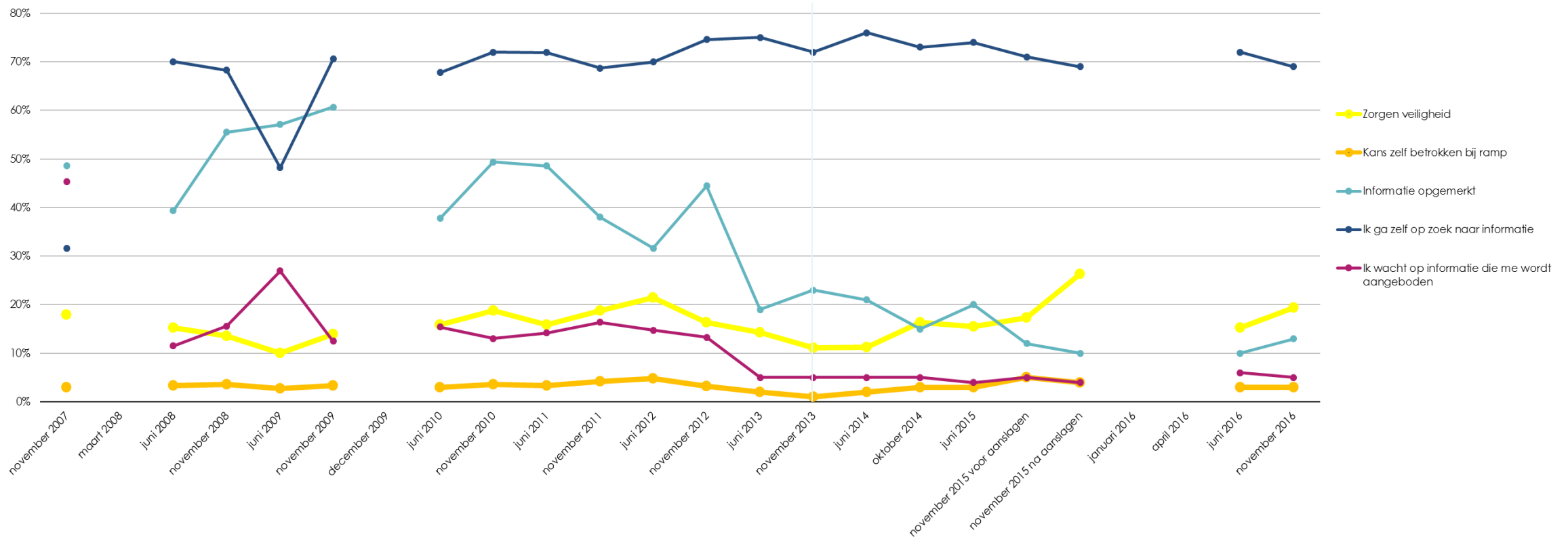
- TV, radio en nieuwssites op internet genieten veel vertrouwen (circa 80% tamelijk/heel veel vertrouwen).
- Kranten (dagbladen) (circa 65% tamelijk/heel veel vertrouwen).
- www.crisis.nl (circa 40% tamelijk/heel veel vertrouwen).
- Twitter geniet erg weinig vertrouwen als nieuwsmedium (circa 20% tamelijk/heel veel vertrouwen en circa 70% geen vertrouwen).

Vertrouwen in verschillende media over de gemeten perioden vrij constant

- Het vertrouwen in meest vertrouwde media lijkt met enkele procenten af te nemen over de laatste 4 jaar.
- Het vertrouwen in overheidsinformatie via www.crisis.nl is heel constant over de afgelopen jaren (circa 40% heeft daar tenminste tamelijk veel vertrouwen in).

Mensen zien steeds minder informatie over wat te doen bij een crisis of ramp

11. Informatievoorziening bij een ramp

Vraag: Stel er vindt een grote ramp plaats in Nederland die mogelijk ook voor u gevolgen heeft. In hoeverre gaat u dan zelf op zoek naar informatie over deze ramp? (% zeker op zoek naar informatie)
 Vraag: Heeft u onlangs iets gezien, gehoord of gelezen over wat te doen bij een mogelijk grote ramp?

Informatiebehoefte bij een ramp

Waarnemingen o.b.v. trends

Geen duidelijke trends in de intentie tot het zoeken naar informatie tijdens een ramp

Ruim 70% van de Nederlanders zou zeker op zoek gaan naar informatie zoeken als er een ramp plaats vindt en een kleine 20% misschien. Ook met het toegenomen gevoel van onveiligheid in Nederland is de intentie om zelf op zoek te gaan naar informatie over wat te doen tijdens een ramp min of meer gelijk gebleven.

Mensen zien steeds minder informatie over wat te doen bij een crisis of ramp.

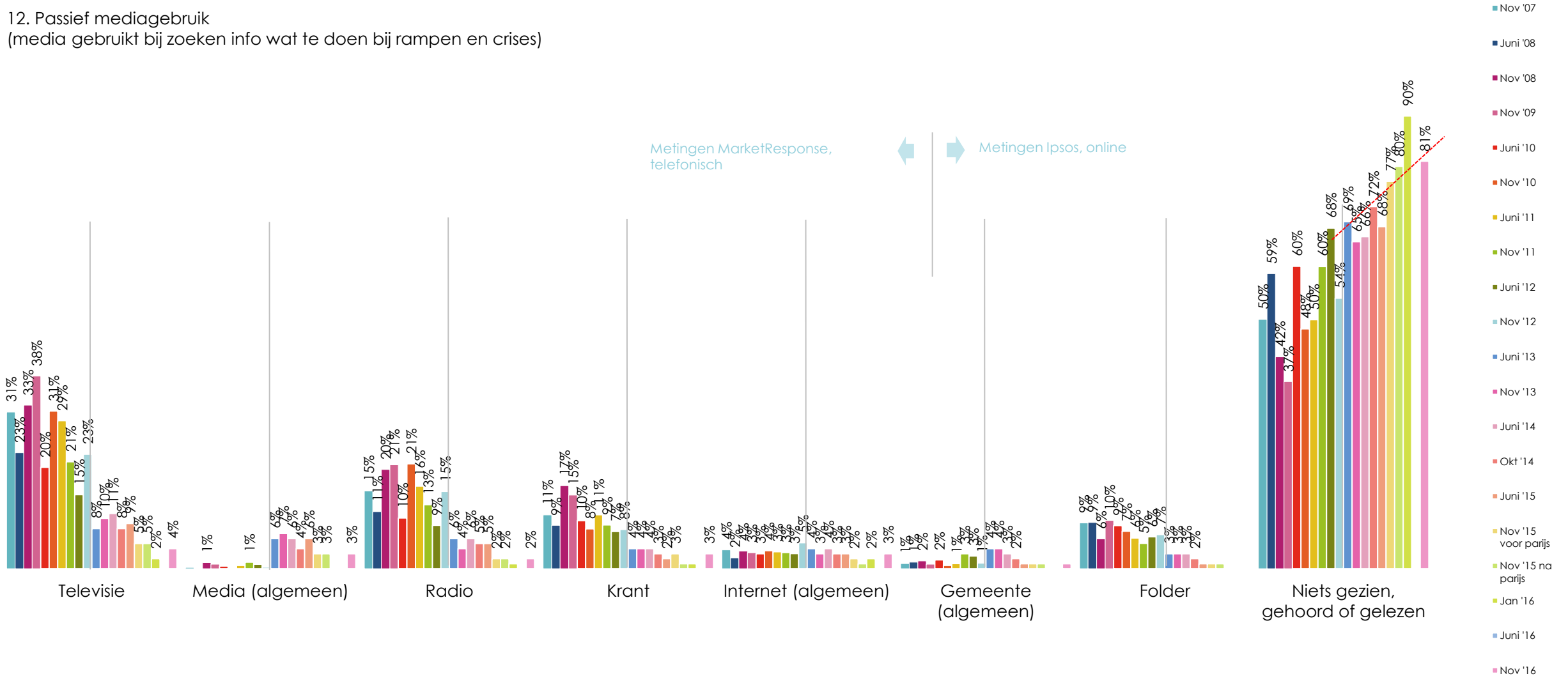
Steeds minder Nederlanders zeggen informatie te hebben opgemerkt over wat te doen bij een ramp. Inmiddels is het percentage slechts 13%.

Geen trendmatige relatie met gevoel van (on)veiligheid en informatie zichtbaar

In dezelfde periode is het gevoel van onveiligheid juist toegenomen. Er is dus geen trendmatige relatie tussen het gevoel van onveiligheid en het opmerken van informatie over wat te doen bij een ramp.

Nederlanders merken steeds minder op wat te doen bij een ramp of crisis

12. Passief mediagebruik (media gebruikt bij zoeken info wat te doen bij rampen en crises)

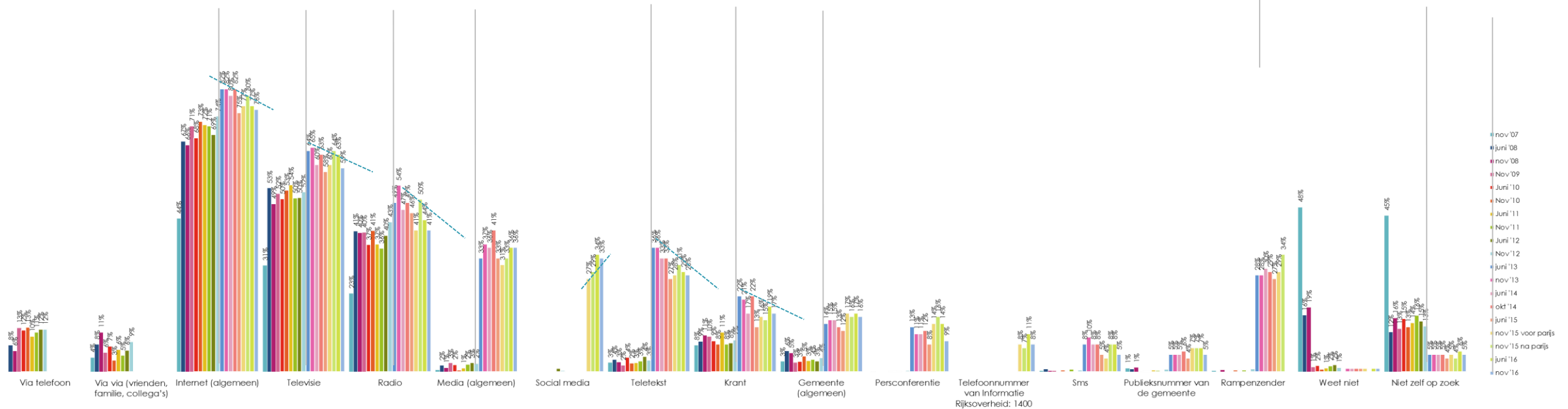
Vraag: Op welke wijze heeft u over wat te doen bij rampen iets gezien, gehoord of gelezen?

Bij het zoeken naar informatie over rampen & crises blijven internet, TV en radio dominant. Licht dalende tendens meest gebruikte media

13. Actief mediagebruik (media gebruikt bij zelf zoeken informatie over rampen en crises)

Metingen MarketResponse, telefonisch

Metingen Ipsos, online

Vraag: Als u zelf op zoek gaat naar informatie over deze ramp, op welke manier, of via welk kanaal zoekt u dan naar informatie?

Mediagebruik bij rampen & crises

Waarnemingen o.b.v. trends

Nederlanders merken steeds minder op wat te doen bij een ramp of crisis

Figuur 12 maakt duidelijk dat vanaf 2010 tot juni 2013 en vanaf 2013 Nederlanders steeds minder gezien en gehoord hebben over wat te doen bij crises en rampen. Van 65 - 70% die niets heeft gezien of gehoord in 2010 tot circa 80 à 90% nu.

Deze dalende trend in het opmerken van informatie via verschillende media gaat overigens in tegen de trend van een licht stijgend gevoel van onveiligheid in Nederland in dezelfde periode (juni 2013 – nu).

Bij het zoeken naar informatie over rampen & crises blijven internet, TV en radio dominant.

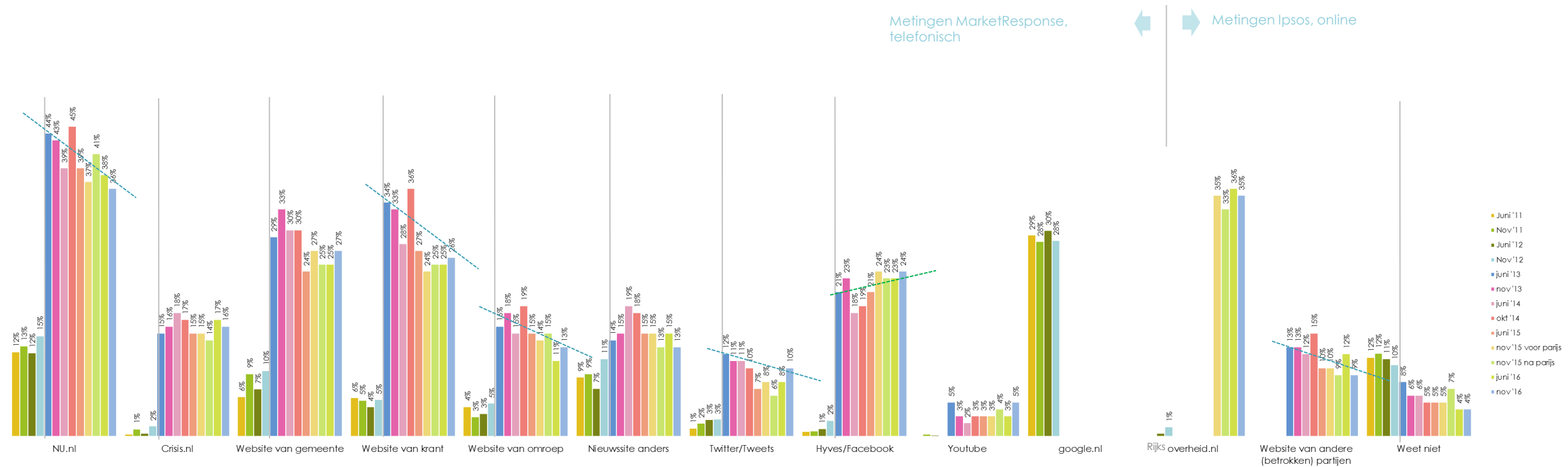
Figuur 13 toont dat - opmerkelijk genoeg - een kwart van de Nederlanders Teletekst nog noemt als medium waar men informatie zou zoeken over rampen en crises. De rampenzender is ook bij zo'n 30% van de Nederlanders nog in beeld voor deze functie.

Gebruik belangrijkste media licht dalende

Het gebruik van de belangrijkste media voor het (zelf) zoeken van informatie (internet, TV, radio) over crises en rampen is licht dalende sinds juni 2013. Het gebruik van sociale media stijgt wel. Ook de rampenzender lijkt iets meer te worden gebruikt, al is er geen sprake van een duidelijk stijgende trend in gebruik.

Nederlander heeft verschillende websites in het vizier als bron voor informatie over rampen & crises.

14. Gebruik websites (website gebruik bij jezelf zoeken naar rampen en crises)

Vraag: Welke websites zou u bezoeken als u op zoek gaat naar informatie over deze ramp?

Actief mediagebruik (websitegebruik bij zelf zoeken naar informatie over rampen & crises). Waarnemingen o.b.v. trends

Verschillende websites in beeld voor informatie over crises en rampen

Bij het zoeken naar informatie over rampen & crises zijn Nu.nl en de website Rijksoverheid.nl de meest aangewezen media, gevolgd door Google (algemeen), websites van kranten en die van gemeenten én Facebook.

Licht dalende trend in voorgenomen gebruik van aantal websites

Alle meest gebruikte websites (Nu.nl, websites van gemeenten en van kranten alsook van omroepen en andere (betrokken) partijen) vertonen een dalende trend. Ook het gebruik van Twitter daalt voor informatie over rampen & crises. Alleen het gebruik van Facebook stijgt. Het gebruik van rijksoverheid.nl blijft stabiel.

Bijlage: Onderzoeksverantwoording

Uitvoering Risico- en Crisisbarometer

Uitvoering Risico- en Crisisbarometer

De Risico en Crisisbarometer meet periodiek de risico-, crisis- en angstbeleving van de Nederlander. Doel van dit onderzoek is om inzicht te krijgen in de zorgen en angsten die leven onder de bevolking en het vertrouwen dat Nederlanders hebben in het optreden van de overheid bij crises.

Methode van Onderzoek

Doelgroep: Nederlanders van 15 jaar en ouder.

Onderzoek aanpak: twee basismetingen per jaar (juni en november) waarin n=800 Nederlanders werden geënquêteerd. Naast deze basismetingen worden er in tijden van een ramp of crisis ad-hoc of spoedmetingen uitgevoerd.

Onderzoek door MarketResponse en Ipsos

Het onderzoek is tot juni 2013 uitgevoerd door MarketResponse (SAMR). Voor deze metingen is telefonisch geënquêteerd. Vanaf juni 2013 is het onderzoek uitgevoerd door Ipsos door middel van online enquêtes op een Acces panel. Ipsos heeft dezelfde vragenlijst gehanteerd als MarketResponse, maar de veldwerkmethode was verschillend (telefonisch interview versus online-enquête). Daarmee is er soms sprake van een trendbreuk in de cijfers en kunnen we de cijferreeks over 2007 tot juni 2013 niet zonder meer vergelijken met de cijfers van juni 2013 – november 2016.

Inhoud en vragenlijst

In de vragenlijst van de basismeting kwamen de volgende onderwerpen aan de orde:

- Onderwerpen van zorg/angst (spontaan en geholpen)
- Gevoel van (on)veiligheid
- Kennis, houding en gedrag t.a.v. genoemde zorgen
- (Vertrouwen in) informatievoorziening ten tijde van crises.

Daarnaast kwamen in ad-hoc- en spoedmetingen specifieke extra vragen aan de orde over bijvoorbeeld terrorisme en cybersecurity.

Overzicht uitgevoerde onderzoeken

Rapport	maand	jaar
Basismeting (=meting 1)	november	2007
Basismeting	juni	2008
Ad hoc-meting	maart	2008
Basismeting	november	2008
Spoedmetingen Mexicaanse griep	mei	2009
Basismeting	juni	2009
Basismeting	november	2009
Spoedmeting Q-koorts	december	2009
Basismeting	juni	2010
Basismeting	november	2010
Basismeting	juni	2011
Basismeting	november	2011
Basismeting	juni	2012
Basismeting	november	2012
Basismeting	juni	2013
Basismeting + extra vragen cyber	november	2013
Basismeting + extra vragen cyber + extra vragen terrorisme en integratie	juni	2014
Basismeting + extra vragen terrorisme	oktober	2014
Extra meting terrorismedreiging	december	2015
Basismeting + extra vragen online en phishing + extra vragen terrorisme en tegenstellingen	juni	2015
Extra meting cyber, privacy en terrorisme	november	2015
Basismeting	november	2015
Extra meting t.a.v. informatievoorziening rondom terrorisme	november	2015
Extra meting t.a.v. informatievoorziening rondom terrorisme en CT-beleid	april	2016
Basismeting	juni	2016
Extra meting cyber, privacy en terrorisme	juni	2016

Overzicht relevante gebeurtenissen

2007

- 2007-2011 Economische crisis
- 12-dec Stroomstoring Bommelerwaard door Apache-helikopter

2008

- 9-mei Brand bij de Punt (3 NL brandweermannen omgekomen)

2009

- 25-feb Crash Turkish-Airlines
- 30-apr Aanslag Koninginnedag (Karst Tates)
- 22-aug Strandrellen Hoek van Holland
- Juni / juli Zedenzaak Benno L.
- Zomer Mexicaanse griep

2010

- 12-jan Aardbeving Haïti
- 20-feb Val Kabinet Balkenende IV
- 20-apr Olieramp in de Golf van Mexico, explosie op boorplatform
- mrt-10 Start Europese staatschuldencrisis
- 12-mei Vliegtuigramp Tripoli
- 1-dec Busongeluk Peru (5 Nederlanders)

2011

- 5-jan Brand Moerdijk
- 9-apr Schietpartij Alphen aan den Rijn
- 11-mrt Aardbeving + tsunami Fukushima
- juli Hack bij DigiNotar openbaar
- 22-jul Aanslag Noorwegen (Breivik)
- 27-jul Grote brand en storing KPN-netwerk (uitval C2000 en metro's RET)

2012

- 2012 e.v. Aardbevingen en onrust in Groningen
- jan-12 Evacuatie Tolbert (Groningen) i.v.m. hoogwater
- 13-jan Kapseizen van de Costa Concordia, Italië
- 5-feb Auto-ongeluk bij Bornerbroek (6 doden)
- 13-mrt Busongeval Zwitserland, 28 doden (6 NL kinderen)
- 22-april Val Kabinet Rutte I
- 5-dec Aanvaring Baltic Ace met containerschip in NL water (11 doden)

2013

- 15-apr Bomaanslag Marathon van Boston (3 doden)
- 30-apr Troonswisseling
- Maart Verhoging dreigingsniveau naar Substantieel
- 21-sep Aanslag Nairobi, Kenia (67 doden en > 175 gewonden)

2014

- 24-25 maart NSS
- 24-mei Schietpartij Joods Museum
- Juni Ebola uitbraak
- 17-jul Crash MH 17

2015

- 7-jan Aanslag Charlie Hebdo, Parijs
- 29-jan Overval op NOS gebouw door Tarik Z.
- 27-mrt Stroomstoring Noord-Holland
- April 'Start' vluchtelingencrisis / bootvluchtelingen
- 26-jun Onthoofding bij gasfabriek Lyon, Frankrijk
- 27-jun Overlijden Mitch Henriquez door nek-klem politie
- 31-okt Crash Russisch vliegtuig in Egypte (224 doden)
- 9-nov Brand bij Chemelot te Sittard-Geleen
- 13-nov Aanslagen Parijs (Stade de France / Bataclan)
- 31-dec Onrust in Keulen tijdens oud en nieuw

2016

- Januari Opnieuw technische problemen kerncentrale Doel, België.
- 27-feb Molotovcocktail bij moskee in Enschede
- 22-mrt Aanslagen Brussel
- 6-apr Oekraïne referendum in NL
- 23-jun Extreem weer (hagel) in Noord-Brabant
- 23-jun Referendum over Brexit
- 14-jul Aanslag boulevard Nice
- 15-jul Coup in Turkije
- 8-nov Verkiezing Trump
- 19-dec Russische diplomaat Karlov wordt doodgeschoten in Ankara
- 19-dec Aanslag kerstmarkt Berlijn